

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЖЕРДЕЦЬКА ЛІЛІЯ ВІКТОРІВНА

УДК 336.71:338.124.4:330.31

**СИСТЕМНИЙ РИЗИК БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ:
ТЕОРІЯ, ОЦІНКА ТА РЕГУЛЮВАННЯ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
Звєряков Михайло Іванович,
Одеський національний економічний
університет, ректор;

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Довгань Жанна Миколаївна,
Тернопільський національний економічний
університет, професор кафедри банківського
менеджменту та обліку;

доктор економічних наук, професор
Примостка Людмила Олександрівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», професор
кафедри банківської справи;

доктор економічних наук, професор
Шульга Наталія Петрівна,
Київський національний торговельно-економічний
університет, завідувач кафедри банківської справи.

Захист дисертації відбудеться «29» листопада 2018 р. о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.055.01 в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 217.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеського національного економічного університету за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 211.

Автореферат розіслано «27» жовтня 2018 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої
вченої ради**

С. О. Даниліна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Глобальна фінансово-економічна криза, що розпочалася в 2007-2008 рр., продемонструвала неефективність існуючих методів оцінки й регулювання фінансових ризиків. Зокрема з'ясувалося, що забезпечення фінансової стійкості самих лише економічних суб'єктів не гарантує фінансову стабільність системи, а негативні наслідки виникнення кризових явищ в окремих секторах або національних економіках через трансмісійні канали розповсюджувалися відповідно на інші сектори чи держави.

Глибина наслідків, руйнівний характер світової кризи та сучасні проблеми відновлення позитивних темпів економічного розвитку вказують на недооцінку системного ризику в банківській сфері, його впливу на інші сектори економіки та здатність порушувати довгострокову макроекономічну збалансованість і рівновагу. Необхідно зауважити, що в Україні негативні наслідки та масштаби втрат підсилюються впливом зовнішніх політичних шоків та структурними диспропорціями економіки. Саме тому активізація наукових досліджень у напрямку розробки теорії, здійснення аналізу, оцінювання та регулювання системного ризику в умовах трансформації банківського сектору України є вкрай важливою та актуальною.

Концептуальні й теоретичні засади системного ризику, його причини та наслідки, а також окремі підходи до оцінки розроблені в працях таких учених-економістів, як: А. Абдимомунов, М. Агліетта, В. Ачарья, О. Бандт, О. Барановський, І. Белова, Е. Бріммер, А. Бартоломью, Ф. Гартман, Ж. Довгань, Г. Кімур, Дж. Кауфман, Р. Кіфуентес, А. Лехар, Д. Патро, В. Сільва, А. Собріоро, К. Скотт, П. Смага, Дж.-К. Роше, В. Рисін, Дж. Тіроль, Дж. Уален, Д. Хендрікс, Дж. Феруччі та ін.

Проблематику методології оцінки системного ризику банківського сектору економіки, його накопичення та розповсюдження досліджували: М. Аллен, М. Аміуд, Ф. Бетз, Ж.-Л. Вівіані, С. Вольфеба, Б. Гонзалез-Хермосілло, А. Демиргук-Кунт, П. Ісакул, С. Квох, К. Келлер, Ч. Лін, К. Розенберг, Н. Рубіні, Б. Снцера, Н. Арсов, Е. Івайо, Е. Канетті, Л. Кодрес, В. Лавренюк, Р. Левін, М. Сробона, Е. Балдачі, Дж. Макхью, Л. Онг, С. Опріка, Л. Педерсен, І. Петрова, К. Рейнхарт, К. Рогофф, Т. Пелтонен, Л. Примостка, М. Річардсон, П. Сарлін, Д. Уїллок, П. Уїлсон, Т. Філліпсон, Х. Хессе, Н. Шульга та ін.

Питанням регулювання банківської діяльності присвячено праці: М. Зверякова, А. Коумбаракіса, В. Коваленко, М. Коваленко, Л. Кузнецової, В. Міщенко, Дж. Хертог та ін.; проблематику регулювання системного ризику на основі використання інструментів макропруденційної політики висвітлено у дослідженнях: А. Даниленка, В. Санжаровської, В. Крістіана, С. Классенса, Р. Міхета та ін.

Відаючи належне доробку учених, варто зазначити, що досягнення цілей збалансованого економічного зростання всіх секторів економіки зумовлює необхідність подальших наукових пошуків, спрямованих на дослідження теоретичних засад, методології оцінки та напрямів регулювання системного

ризикі банківського сектору економіки. Водночас, урахуваючи складність та комплексність поняття «системний ризик», потребують розвитку теоретичні засади його структуризації. Окрему увагу необхідно приділити питанням узагальнення причин виникнення системного ризику банківського сектору економіки, розробки комплексної методології його оцінки та обґрунтування напрямів й інструментарію регулювання.

Актуальність зазначених проблем, їхня недостатня теоретична та практична опрацьованість, необхідність комплексного дослідження системного ризику банківського сектору економіки зумовили вибір теми, визначили мету, завдання, структуру та логіку дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалася відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету: «Проблеми регулювання банківської діяльності в умовах циклічного розвитку економік» (ДР № 0110U008070), в межах якої автор розробляє методологічні підходи до регулювання фінансової стабільності банків й недопущення надмірного накопичення системного ризику на засадах дотримання оптимального співвідношення регулятивного капіталу та очікуваних збитків; «Роль банків у забезпеченні сталого розвитку фінансового ринку та реального сектора економіки України» (ДР № 0114U000276), в якій автор обґрунтовує науково-методичні засади оцінки кредитних циклів, їхній вплив на накопичення системного ризику та напрями контрциклічного регулювання. «Розвиток теоретико-методологічних положень системи ризик-менеджменту в банках» (ДР № 0117U002955); в межах якої автор обґрунтовує інструменти макропруденційної політики. При виконанні госпдоговірної теми кафедри «Оптимізація умов кредитних договорів та розробка критеріїв ефективності використання кредитних коштів» (ДР № 0112U003345, 2012 р.) автор розробляє пропозиції щодо врахування гіпотези інституційної пам'яті при визначенні стандартів кредитування (умови договорів та стратегія моніторингу).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розвиток теоретичних засад та розробка науково-методичного забезпечення, інструментарію і практичних рекомендацій щодо оцінювання та регулювання системного ризику банківського сектору економіки.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- розробити наукові підходи до визначення сутності системного ризику, його структуризації, властивостей та специфіки в банківському секторі економіки;
- провести теоретичне узагальнення передумов, джерел та чинників системного ризику банківського сектору економіки;
- розвинути методологічні підходи до структуризації елементів системного ризику банківського сектору економіки;
- структурувати методологічні підходи до оцінки системного ризику банківського сектору економіки;

- розробити методологію комплексної оцінки системного ризику банківського сектору економіки;
- обґрунтувати цілі банківського регулювання та систематизувати підходи до регулювання системного ризику банківського сектору економіки;
- удосконалити науково-методичні підходи до оцінки втрат від реалізації системного ризику банківського сектору економіки;
- обґрунтувати аналітичний інструментарій оцінки джерел та чинників системного ризику банківського сектору економіки України;
- розробити методологічні підходи до оцінки взаємозв'язків та розповсюдження системного ризику між банківським та реальним секторами економіки;
- удосконалити методологічні засади оцінки процесів реалізації та матеріалізації системного ризику банківського сектору економіки на основі ідентифікації кризових епізодів;
- обґрунтувати трансмісійний механізм системного ризику на основі взаємодії банківських ризиків у період фінансової нестабільності;
- удосконалити концептуальні основи формування стратегії макропруденційної політики Національного банку України;
- обґрунтувати принципи координації макропруденційної, монетарної та фінансової політик у забезпеченні процесів регулювання системного ризику;
- визначити аналітичний інструментарій макропруденційної політики у регулюванні системного ризику банківського сектору економіки.

Об'єктом дослідження є процеси накопичення, реалізації та розповсюдження системного ризику банківського сектору економіки.

Предмет дослідження – теоретичні засади та практичний інструментарій оцінки та регулювання системного ризику банківського сектору економіки в умовах циклічності.

Методологія та методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають фундаментальні положення теорії фінансів, грошей і кредиту, економічної теорії, ризикології, теорії державного регулювання економіки, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань розвитку банківського сектору економіки країни та проблематики системного ризику.

У процесі дослідження застосовано такі загальнонаукові та спеціальні методи, як: наукова абстракція, індукція та дедукція, аналіз та синтез (при уточненні категоріального апарату дослідження, визначенні властивостей системного ризику банківського сектору економіки та при розробці методології його комплексної оцінки); системно-структурний аналіз (при структуризації поняття «системний ризик»); логіко-історичний (при здійсненні періодизації розвитку концептуальних засад дослідження системного ризику); аналіз часових рядів, зокрема метод Ходріка-Прескота (для визначення рівня втрат від реалізації системного ризику банківського сектору економіки та при оцінці кредитних циклів); кореляційний аналіз (при оцінці взаємозв'язків між величиною банку та внеском у ризик системи; а також – між основними

інструментами фіскальної та монетарної політик); багатофакторний регресійний аналіз (при оцінюванні чинників кредитного та системного ризиків та при визначенні внеску окремих банків у ризик банківської системи); метод Грейнджера (при оцінці причинно-наслідкових зв'язків між рівнем розвитку банківського та реального секторів економіки; між динамікою цін та валютного курсу; при оцінці взаємозв'язків між банківськими ризиками); метод граничних значень та інтегральних оцінок (при розробці методології оцінки системних криз); порівняльний та статистичний аналіз, метод аналогій (при дослідженні світового досвіду аналізу, оцінювання та регулювання системного ризику).

Інформаційно-фактологічною базою дослідження є: закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, постанови та звітні дані НБУ, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерства фінансів України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; Державної служби статистики України; дані Світового банку та Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР); рекомендації та аналітичні огляди Європейського Центрального Банку, МВФ, Європейської ради з системних ризиків, Банку міжнародних розрахунків, Світового банку, Федеральної резервної системи США та інших міжнародних фінансово-кредитних інституцій, рейтингових агенцій; офіційні статистичні джерела країн Східної Європи; наукові публікації, присвячені проблемам забезпечення фінансової стабільності та мінімізації системного ризику.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукової проблеми щодо створення теоретико-методологічного та методичного підґрунтя оцінки й регулювання системного ризику банківського сектору економіки.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

вперше:

– запропоновано комплексний теоретичний підхід до розкриття сутності системного ризику на засадах обґрунтування властивостей та структуризації цього поняття. На цій основі, по-перше, сформульовано специфічні властивості системного ризику (раптовість настання; розповсюдження; порушення функцій системи); по-друге, виокремлено структурні елементи системного ризику: види (системний ризик ліквідності, системний ризик банківського сектору економіки, системний фінансовий ризик, системний реальний ризик), складові (структурна та циклічна), рівні (локальний, регіональний та глобальний). Використання запропонованих підходів сприятиме своєчасній ідентифікації джерел системного ризику з метою ефективного використання інструментів превентивного регулювання;

- розроблено методологію комплексної оцінки системного ризику банківського сектору економіки, яка передбачає систематизацію існуючих фрагментарних методологічних підходів залежно від складових (структурна та циклічна), секторів виникнення (банківський, фінансовий, державний,

реальний), джерел (кредитна експансія та фінансовий леверидж, дисбаланси ліквідності, концентрація експозицій, спотворення стимулів) та трансмісійних механізмів розповсюдження. Реалізація запропонованої методології комплексної оцінки системного ризику банківського сектору економіки створює підґрунтя формування профілю загроз системного ризику банківського сектору економіки та обґрунтування ефективних заходів щодо його мінімізації;

– формалізовано напрями взаємозв'язків між розвитком банківського та реального секторів економіки України на основі тестування за методом Грейнджера. Використання результатів запропонованого тестування дозволяє визначити напрям причинно-наслідкових зв'язків між розвитком реального та банківського секторів економіки, який залежить від стадії економічного циклу: у періоди нестабільності економічний розвиток чинить вплив на банківський сектор, а у період зростання збільшення обсягів діяльності банківського сектору зумовлює позитивну динаміку реального сектору економіки України. Зазначене сприяє визначенню пріоритетних напрямів та методів контрциклічного регулювання з метою запобігання розповсюдження системного ризику між фінансовим та реальним секторами економіки;

удосконалено:

– теоретичні підходи до узагальнення економічних явищ і процесів, які спричиняють виникнення системного ризику банківського сектору економіки. На відміну від існуючих підходів, виокремлено передумови, чинники та джерела системного ризику банківського сектору економіки. Передумови полягають в об'єктивних особливостях розвитку та функціонування банківських систем і визначаються економічними законами, тенденціями розвитку світових ринків, поведінкою ринкових суб'єктів, специфікою та роллю банківського сектору в економіці. Чинники визначаються типом економіки, фінансового та банківського секторів й підходів до регулювання. Джерела системного ризику безпосередньо формують загрози його реалізації;

– складові методології оцінки системного ризику банківського сектору економіки: уточнено перелік та зміст каналів трансмісії системного ризику; методологічні підходи до оцінки системного ризику структуровані залежно від методу, моделі, трансмісійного каналу, сектору економіки, ризику і результату використання та класифіковані за фазами системного ризику (накопичення, реалізації чи розповсюдження); запропоновано авторське трактування поняття «трансмісійний механізм системного ризику банківського сектору економіки» (система змінних, через які діяльність банків може впливати на фінансову стабільність як банківського сектора, так і економіки в цілому). Уточнення цих складових та їхнього змісту, на відміну від існуючих підходів, створює підґрунтя формування методології комплексної оцінки системного ризику банківського сектору економіки;

– науково-методичні підходи до оцінки негативних наслідків реалізації системного ризику банківського сектору економіки; по-перше, розмежовані поняття втрат та витрат від реалізації системного ризику; по-друге, виокремлено основні напрями втрат та витрат від реалізації системного

ризиків та формалізована їхня кількісна оцінка; по-третє, розроблені методичні підходи до прогнозування майбутніх державних витрат на забезпечення фінансової стійкості системно важливих банків. Такі підходи до оцінки негативних наслідків реалізації системного ризику банківського сектору економіки, на відміну від існуючих, сприятимуть вибору оптимальних управлінських рішень при здійсненні його регулювання;

– аналітичний інструментарій оцінки чинників та джерел системного ризику банківської системи України: використання тесту Грейнджера дозволило обґрунтувати вплив конкуренції та концентрації на накопичення джерел системного ризику; на засадах побудови рівнянь регресії визначено внесок системно важливих банків у рівень кредитного ризику та ризику ліквідності банківського сектору; застосовано матричний підхід до оцінки дисбалансів ліквідності; аргументовано доцільність використання методу Ходріка-Прескотта для ідентифікації та оцінки параметрів кредитних циклів. Використання запропонованих підходів, на відміну від існуючих, покращить оцінку джерел та чинників системного ризику та дозволить сформувати систему індикаторів для застосування інструментів макропруденційної політики;

– методологічні засади оцінки процесів матеріалізації системного ризику банківського сектору економіки на основі особливостей фінансових криз: обґрунтовано типологізацію криз за рівнями матеріалізації системного ризику (банківська криза ліквідності; валютна, інфляційна та боргова кризи; банківська системна криза та системна трансформаційна криза); розроблено індикатори ідентифікації системної кризи та банківської кризи ліквідності; формалізовано взаємозв'язки між валютною та інфляційною кризами; уточнено трансмісійні механізми послідовності розгортання банківської кризи. Використання запропонованих підходів сприятиме покращанню процесів регулювання системного ризику банківського сектору економіки України на засадах вчасного виявлення та блокування каналів його трансмісії;

– концептуальні основи розробки стратегії макропруденційної політики Національного банку України. Визначено складові стратегії: складова, що визначає вектор розвитку (візія, місія, стратегічна мета й ієрархія цілей); організаційно-функціональна складова (рівні, аналітичне забезпечення та інструменти), складова принципів (створення справедливих умов для учасників, наукової обґрунтованості, превентивності та контрциклічності, координації, інформаційної прозорості, незалежності, керівного розсуду, гнучкості та нормативного регулювання); використання взаємозв'язків між запропонованими складовими забезпечує реалізацію завдань стратегії. Запровадження цієї стратегії сприятиме фінансовій стабільності та сталому розвитку економіки України на засадах попередження руйнівного впливу системного ризику;

набули подальшого розвитку:

- методологічні підходи до структуризації елементів системного ризику банківського сектору економіки, виокремлено його фази, рівні, види ризиків та підходи до регулювання. На відміну від існуючих, розмежовано

поняття реалізації та матеріалізації системного ризику банківського сектору економіки. Фаза реалізації характеризується настанням системної події та реалізацією системного ризику; натомість у фазі розповсюдження відбувається його матеріалізація, що втілюється в ідентифікації кризових епізодів (кризи ліквідності, фінансові та системні кризи). Використання цих підходів сприятиме формалізації методології оцінки системного ризику банківського сектору економіки з метою вчасного реагування у випадку реалізації та матеріалізації ризику;

– обґрунтування складових системи регулювання системного ризику банківського сектору економіки: визначені суб'єкти регулювання, їхні взаємозв'язки та повноваження; обґрунтовані цілі, завдання та інструменти кожного із суб'єктів; виокремлено рівні (мікро- та макро) та підходи (пруденційний та захисний) до регулювання. Запропонована система регулювання системного ризику банківського сектору економіки підвищить раціональність та обґрунтованість рішень державних інституцій у попередженні та мінімізації негативного впливу системного ризику;

– наукові підходи до обґрунтування трансмісійного механізму системного ризику на основі взаємодії банківських ризиків у період фінансової нестабільності для банківського сектору економіки України. Це дало змогу розширити перелік банківських ризиків, які оцінюються, та додатково оцінюється їхній вплив на рівень платоспроможності банківського сектору економіки. На засадах поетапного використання регресійних моделей визначено послідовність реалізації банківських ризиків у період фінансової нестабільності в Україні (системна подія → валютний ризик → кредитний ризик → процентний ризик; кредитний ризик та ризик ліквідності → ризик втрати платоспроможності → системний ризик банківського сектору);

– наукові основи забезпечення координації макропруденційної, монетарної та фіскальної політик у регулюванні системного ризику на засадах дотримання розроблених автором принципів: наукової обґрунтованості (реалізація інструментів кожної із зазначених політик повинна проводитися відповідно до наукових розробок та проведених емпіричних досліджень); пріоритетності цілей (з метою уникнення конфлікту цілей, необхідно дотримуватися їхньої пріоритетності); урахування взаємовпливу (при застосуванні інструментів окремих політик варто враховувати потенційні можливості як підсилення дії інструментів різних політик, так і можливі протилежні напрями впливу);

– інструментарій регулювання достатності власного капіталу для покриття ризиків: обґрунтовано необхідність використання показника співвідношення регулятивного капіталу та очікуваних збитків, оскільки він, на відміну від сучасної практики регулювання, відповідає теоретичним засадам виконання капіталом захисної функції. Використання запропонованого показника сприятиме вдосконаленню інструментарію макропруденційної та макропруденційної політик Національного банку України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці наукових рекомендацій, спрямованих на подолання негативного впливу системного ризику на соціально-економічний розвиток держави.

Науково-методичні та практичні рекомендації щодо оцінювання та регулювання системного ризику банківського сектору економіки України впроваджено в поточну діяльність органів державного управління, суб'єктів фінансового сектору економіки, у навчальний процес закладів вищої освіти.

Радою Національного банку України використані результати та висновки дисертаційної роботи стосовно концептуальних засад розробки стратегії макропруденційної політики, запровадження якої сприятиме фінансовій стабільності та сталому розвитку економіки України на засадах попередження руйнівного впливу системного ризику (довідка № 10-0007/27558 від 08.05.2018 р.).

В діяльності ПАТ АБ «Південний» запроваджено результати оцінки ключових параметрів кредитних циклів при формуванні інструментів проциклічної кредитної політики та гіпотезу інституціональної пам'яті при встановленні мотивації й високих стандартів якості для працівників кредитного відділу (довідка № 78/1 від 02.03.2017 р.).

В практичну діяльність ПАТ «Банк Восток» запроваджено науково-методичні підходи до оцінки системного ризику банківського сектору економіки на засадах взаємодії та взаємозв'язку банківських ризиків у період фінансової кризи (довідка № 039396 від 06.02.2018 р.).

У страховій компанії ПрАТ «Теком» при формуванні стратегії розвитку використано методологію ідентифікації фінансових криз та механізмів розповсюдження системного ризику (довідка № 153-1/18 від 08.05.2018 р.).

Наукові результати, одержані автором, впроваджені у навчальний процес Одеського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Управління системним ризиком банківського сектору економіки» та «Аналіз банківської діяльності» (довідка № 01-17/817 від 07.05.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно та відображені в опублікованих працях. З опублікованих у співавторстві наукових праць використані лише ті положення, що виступають результатом власної роботи здобувача. Особистий внесок автора у працях, опублікованих у співавторстві, вказано окремо у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та методологічні положення дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях: «Стратегічні складові фінансової стійкості та безпеки банківської системи та фінансових ринків України» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); «Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні» (м. Львів, 2015 р.); «Розвиток фінансово-економічного становища на різних рівнях управління: підприємство, регіон, держава» (м. Дніпропетровськ, 2015 р.); «Наукові економічні дослідження:

теорії та пропозиції» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки» (м. Одеса, 2016 р.); «Фінанси, бухгалтерський облік та підприємництво: національні особливості та світові тенденції» (м. Київ, 2016 р.); «Економіка і менеджмент: сучасні трансформації в епоху глобалізації» (м. Клайпеда (Литва), 2017 р.); «Розвиток фінансово-економічного становища на різних рівнях управління: підприємство, регіон, держава» (м. Дніпро, 2017 р.); «Модернізація фінансово-кредитної системи» (м. Київ, 2018 р.).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дослідження опубліковано в 46 наукових працях загальним обсягом 147,18 друк. арк., з яких особисто автору належать 45,54 друк. арк., у тому числі: 1 одноосібна монографія обсягом 21,5 друк. арк., 7 колективних монографій, 24 статті у наукових фахових виданнях України (з них 17 у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття в іноземному періодичному виданні, 1 стаття в науковому виданні, 12 тез доповідей за результатами участі в міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 415 сторінок та містить 51 таблицю на 25 сторінках, 55 рисунків на 27 сторінках, 17 додатків на 49 сторінках. Список використаних джерел налічує 387 найменувань на 41 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано його мету і завдання, об'єкт і предмет і методи дослідження; розкрито зв'язок дослідження з науковими темами, визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; наведено інформацію стосовно впровадження та апробації основних положень.

У першому розділі **«Теоретичні засади системного ризику банківського сектору економіки»** розроблено наукові підходи до розкриття сутності системного ризику на основі визначення його властивостей та структуризації поняття; охарактеризовано специфіку системного ризику банківського сектору економіки; проведено теоретичне узагальнення передумов, джерел та чинників системного ризику банківського сектору економіки; удосконалено методологічні підходи до структуризації елементів системного ризику банківського сектору економіки.

Доведено, що розкриття сутності поняття «системний ризик» потребує обґрунтування його структурних елементів (рис. 1).

На основі узагальнення ознак системного ризику сформульовано його загальні та специфічні властивості: до загальних належать невизначеність; конфліктність; альтернативність; специфічні властивості визначаються сутнісними ознаками системного ризику та притаманні будь-якому з його рівнів (раптовість настання; розповсюдження та порушення функцій системи).

Системний ризик ліквідності та ризик банківського сектору економіки можуть характеризувати як структурну, так і циклічну складові; у той час, як системний фінансовий ризик та системний реальний ризик свідчать про серйозні проблеми в економіці та характеризують циклічну складову системного ризику. Кожен із зазначених вище структурних елементів системного ризику може проявлятися на локальному, регіональному або глобальному рівнях. Структурна складова системного ризику означає погіршення виконання системою окремих функцій унаслідок порушення взаємозв'язків між учасниками чи банкрутства системно важливої установи. Циклічний системний ризик виникає внаслідок фазового (циклічного) переходу з одного стану рівноваги до іншого, тобто у періоди зміни різних фаз економічного циклу.

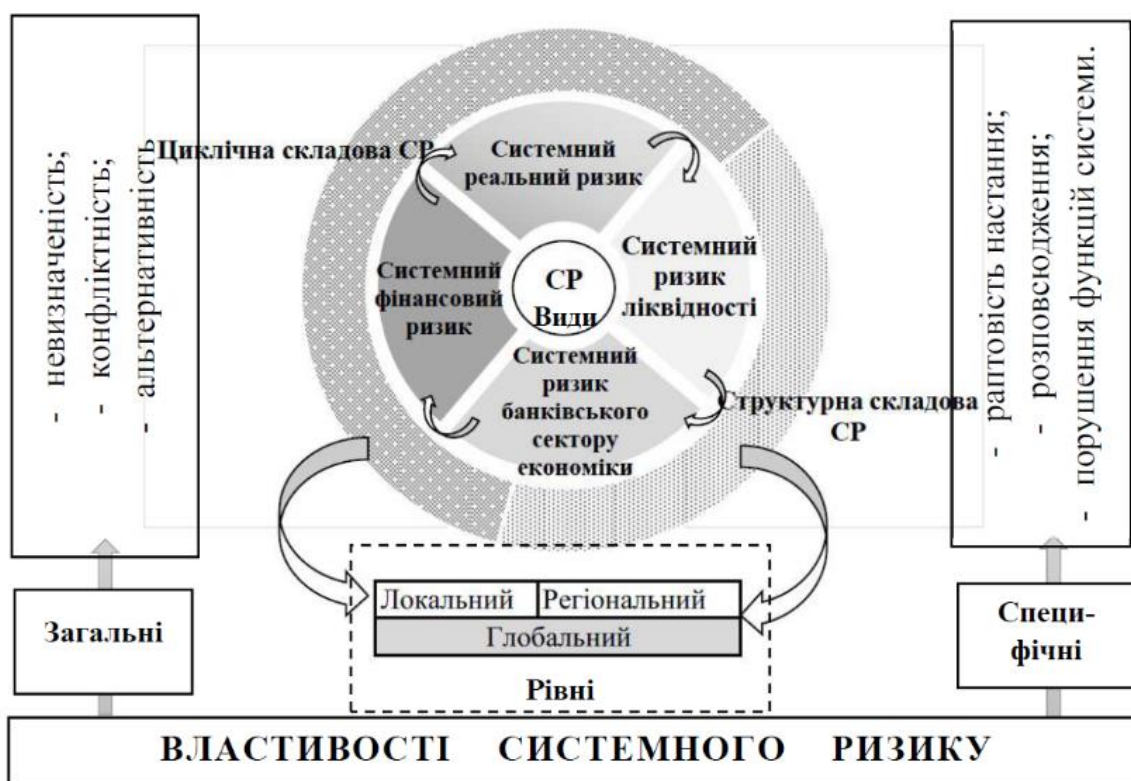

Рис. 1 – Теоретична схема структуризації поняття «системний ризик»

Примітка: СР – системний ризик.

Узагальнення здобутків учених-економістів дозволило визначити специфіку системного ризику банківського сектору економіки, яка полягає в наступному: по-перше, однією з причин виникнення системного ризику є кредитні цикли, а їхня глибина та ефективність пом'якшення з боку регулятора визначають передумови накопичення та глибину наслідків реалізації системного ризику; по-друге, одним із напрямів реалізації системного ризику є банківська криза; по-третє, розповсюдження системного ризику між фінансовим та реальним секторами здійснюється передусім через банківський сектор економіки.

Із урахуванням діалектики розуміння поняття системного ризику в роботі встановлено, що розвиток теоретичних засад системного ризику потребує детального вивчення та наукового узагальнення економічних явищ і процесів, які спричиняють його накопичення, реалізацію та розповсюдження. У цьому

зв'язку в дослідженні аргументовано виокремлення передумов, чинників та джерел системного ризику банківського сектору економіки.

Передумови виникнення системного ризику полягають в об'єктивних особливостях розвитку та функціонування банківських систем і визначаються циклічністю економічного розвитку, тенденціями розвитку світових ринків (глобалізація, фінансіалізація, лібералізація), поведінкою ринкових суб'єктів (асиметрія інформації, моральний ризик, колективна поведінка), специфікою та роллю банківського сектору в економіці (фінансовий леверидж та трансформація строків). У процесі дослідження доведено, що дія зазначених вище передумов підсилюється внаслідок впливу таких чинників системного ризику банківського сектору економіки як: конкуренція, концентрація, наявність структурних макроекономічних дисбалансів, розвиток фінансових інструментів та інновацій, методи оцінки та обліку активів, обсяги тіньового бенкінга, взаємозв'язки між учасниками, рівень державного регулювання. У дисертації обґрунтовано, що сукупність передумов та чинників покладено в основу формування таких джерел системного ризику банківського сектору економіки: кредитна експансія та леверидж, дисбаланси ліквідності, концентрація експозицій та спотворені стимули.

Доведено, що здійснена систематизація передумов, чинників та джерел системного ризику банківського сектору економіки є базисом для формулювання методології оцінки та трансмісійних механізмів системного ризику із подальшим обґрунтуванням інструментів його нівелювання і обмеження негативного впливу.

У дисертації розроблені методологічні підходи до структуризації елементів явища системного ризику. На основі цього виокремлено наступні елементи системного ризику банківського сектору економіки: фази, рівні, види ризиків та підходи до регулювання.

За результатами аналізу й синтезу напрацьовань українських та зарубіжних учених-економістів визначено фази накопичення, реалізації та розповсюдження системного ризику банківського сектору економіки. Встановлено, що у фазі накопичення важливо провести кількісну оцінку передумов, чинників та джерел системного ризику. Реалізація системного ризику характеризується раптовістю настання та втілюється у виникненні системної події. У фазі розповсюдження відбувається матеріалізація системного ризику у вигляді розгортання кризових явищ (настання кризи). У цьому зв'язку в дослідженні обґрунтовано, що системний ризик може матеріалізуватися на різних рівнях у вигляді кризи ліквідності, фінансової чи системної кризи. Встановлено, що серед учених-економістів сформувався консенсус щодо типологізації фінансових криз – банківські, валютні та інфляційні, а також боргові кризи.

Обґрунтовано, що складний характер системного ризику втілюється у послідовній реалізації декількох банківських ризиків (кредитний, ринковий, операційний ризики та ризик ліквідності). Необхідність виокремлення цього елементу при структуризації поняття «системний ризик» продиктована наступним: вчасна ідентифікація та розпізнавання окремих видів ризиків дозволить обґрунтувати найбільш ефективні регуляторні заходи.

У другому розділі «Методологія оцінки системного ризику банківського сектору економіки» уточнені поняття трансмісійного механізму та каналів системного ризику, структуровані методологічні підходи до оцінки системного ризику та розроблено методологію комплексної оцінки системного ризику банківського сектору економіки.

З'ясовано, що формування методології комплексної оцінки системного ризику потребує уточнення понять трансмісійного механізму та каналів системного ризику банківського сектору економіки, а також структурування методологічних підходів до його оцінки (рис. 2).

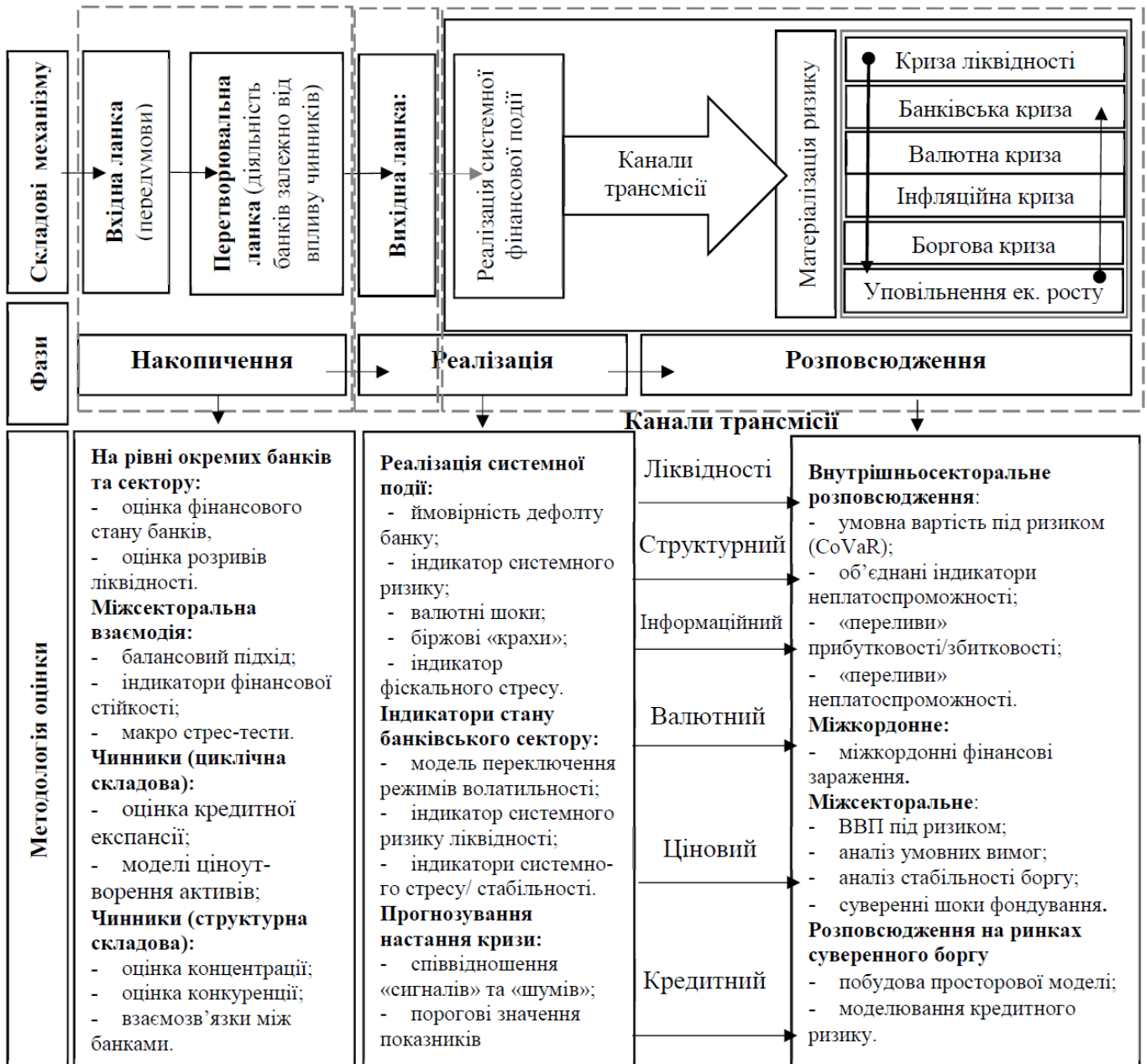

Рис. 2 – Трансмісійний механізм та методологічні підходи до оцінки системного ризику банківського сектору економіки у фазах накопичення, реалізації і розповсюдження

Трансмісійний механізм системного ризику є системою змінних (ланки механізму та канали розповсюдження), через які діяльність банків може впливати на фінансову стабільність як банківського сектору, так і на стабільність економіки в цілому. Трансмісійний механізм системного ризику характеризується вхідною (передумови), перетворювальною (діяльність банків під впливом чинників та формування джерел ризику) та вихідною (реалізація системної події та матеріалізація ризику) ланками; важливою складовою механізму є трансмісійні канали розповсюдження системного ризику. Обґрунтовано такі трансмісійні канали системного ризику банківського сектору економіки: кредитний, ліквідності, валютний, ціновий, інформаційний та структурний. Після реалізації системної події матеріалізація системного ризику у вигляді криз відбувається саме через його трансмісійні канали.

Методологічні підходи до оцінки системного ризику структуровані залежно від методу, моделі, трансмісійного каналу, сектору економіки, ризику та результату використання.

За результатами проведеної структуризації кожен із підходів співвіднесено з фазою системного ризику (накопичення, реалізації чи розповсюдження). До фази накопичення віднесено підходи на рівні окремих банків та сектору; підходи, які визначаються міжсекторальною взаємодією; підходи, що передбачають оцінку чинників залежно від структурної та циклічної складової системного ризику. До фази реалізації відносяться підходи: на основі оцінки ймовірності реалізації системної події; індикатори стану банківського сектору; на основі прогнозування настання криз. Фазу розповсюдження відображають підходи, які дозволяють оцінити внутрішньосекторальне, міжкордонне та міжсекторальне поширення ризику та розповсюдження на ринках суверенного боргу.

У дисертації розроблено методологію комплексної оцінки системного ризику банківського сектору економіки залежно від складових, секторів, джерел та трансмісійних каналів розповсюдження (табл. 1). Загрози та джерела системного ризику розмежовані на внутрішні та зовнішні стосовно банківського сектору. З одного боку, системний ризик накопичується в реальному, державному та зовнішньому секторах, що матиме вплив й на діяльність банківського сектору економіки; з іншого боку, у банківському секторі також формуються джерела системного ризику.

Запропонована методологія оцінки системного ризику банківського сектору економіки базується на систематизації існуючих методологічних підходів залежно від джерел та трансмісійних механізмів розповсюдження та має низку переваг: по-перше, базується на теоретичних засадах системного ризику, розмежовуючи його складові; по-друге, дозволяє ідентифікувати зовнішні та внутрішні щодо банківського сектору економіки загрози, що полегшує виявлення причинно-наслідкових зв'язків у розгортанні трансмісійного механізму системного ризику; по-третє, визначає підґрунтя формування профілю загроз системного ризику банківського сектору економіки та формування ефективних заходів у сфері його мінімізації.

Таблиця 1
Методологія комплексної оцінки системного ризику банківського сектору економіки залежно від складових, секторів, джерел та транзмісійних механізмів розповсюдження

Складові	Сектори	Джерела та загрози	Транзмісійні канали			Показники	Методологічні підходи
			Канал	Причина	Послідовність розповсюдження		
Структурна	Банківський сектор	Концентрація	Структурний	Системно важливі банки	Б → БС → РС → ДС	Індикатори конкурентної боротьби	Індекс концентрації
		Конкуренція	Ціновий	Прийняття надмірних ризиків	Б → БС → РС → ДС		Моделювання впливу
		Спотоворені стимули	Кредитний	Ліквідності	Б → БС → РС → ДС	Системно важливі банки	Ідентифікація. Оцінка фінансового стану. <i>SRISK</i>
		Концентрація експозицій	Структурний	Взаємозв'язки між банками, колективна поведінка, дефолти, паніки	Б → БС → РС → ДС	Показники позицій на міжбанківському ринку	Кореляція, мережеві моделі. Міжкордонні фінансові зараження. <i>Умова вартість під ризиком. Об'єднані індикатори неглатостроможності. «Переливи» прибутковості/збитковості.</i>
		Дисбаланси ліквідності	Кредитний	Ліквідності	РС → БС → ДС	Структура активів та зобов'язань	Матриця ліквідності. Індикатор системного ризику ліквідності
		Лeverидж та кредитна експансія	Інформаційний	Коллективна поведінка, «бульбашки» цін на активи	Б → БС → РС → ДС	NSFR, IFR, Леверидж, динаміка кредитів, кредити/ВВП, кредити на душу населення. IFC	Метод Ходрика-Прескотта. Переключення режимів волатильності
		Падіння цін на активи	Ціновий	Валютне фондування	РС → Б (БС) → ДС	Динаміка цін на окремі активи (передусім нерухомість), IFC	Моделі цінотворення активів.
		Макроекономічні дисбаланси	Валютний	Дефолти позичальників	БС → РС → ДС	Динаміка ВВП, його структура. Динаміка макроекономічних показників. IFC.	ВВП під ризиком. Оцінка взаємозв'язків між динамікою банківського та реального секторів. Балансовий підхід. Макрострест-тести. NSR. Тест Грейнджера.
		Фіскальні шоки (боргові кризи)	Кредитний	Суверенні дефолти	ДС → Б (БС) → РС	Борг/ВВП	Індикатор фіскального стресу. Аналіз стабільності боргу. Суверенні шоки фондування. Побудова просторової моделі.
		Валютні шоки (кризи)	Ціновий	Валютне кредитування	ФС → Б (БС) → РС → ДС	IFC. Достатність ЗВР. Стан платіжного балансу.	Моделювання кредитного ризику
Циклічна	Інші (зовнішні для банківського сектору)	Біржові кризи	Ліквідності	«Бульбашки» цін на активи		Динаміка індексів, процентних ставок.	Переключення режимів волатильності. Регресії. NSR
							Побудова VAR

Умовні позначення: Б – банк, БС – банківський сектор, ФС – фінансовий сектор, РС – реальний сектор, ДС – державний сектор. Курсив – можливість використання в Україні обмежені

У третьому розділі **«Концептуальні засади регулювання системного ризику банківського сектору економіки»** обґрунтовано цілі регулювання банківського сектору економіки; систематизовано підходи до регулювання системного ризику банківського сектору економіки; вдосконалено науково-методичні підходи до оцінки втрат від реалізації системного ризику банківського сектору економіки.

Вихідним положенням визначення цілей регулювання системного ризику банківського сектору економіки є аналіз та оцінка теорій регулювання економіки. У сучасній економічній науці можна виокремити два основні підходи до економічного регулювання – позитивний та нормативний. Нормативний підхід базується на теорії суспільних інтересів, які визначають необхідність та зміст державного регулювання. Сутність позитивного підходу ґрунтується на теорії приватних інтересів, яка передбачає формування чіткого алгоритму прийняття політичних рішень на засадах визначення змісту та структури банківського регулювання. Базуючись на здобутках сучасних теорій регулювання, сформульовані необхідність та цілі регулювання банківського сектору економіки. Встановлено, що необхідність зумовлюється асиметрією інформації, моральним ризиком та уразливістю банківської системи до зовнішніх потрясінь.

Розуміння необхідності та змісту регулювання дозволяє сформулювати його цілі: на мікрорівні – це захист прав споживачів банківських послуг та забезпечення фінансової стійкості банків; на макрорівні – підтримання цінової стабільності, забезпечення фінансової стійкості банківського сектору економіки та здійснення позитивного внеску в економічне зростання. Регулювання системного ризику має на меті забезпечення фінансової стійкості банківського сектору економіки.

Узагальнення теоретичних засад регулювання банківського сектору економіки дозволило обґрунтувати систему регулювання системного ризику. Система характеризується рівнями, суб'єктами, цілями, підходами та інструментами.

Виокремлено міжнародний та національний рівні (міжвідомчий, стратегічний та тактичний субрівні). Кожен із суб'єктів здійснює внесок у регулювання системного ризику у межах своїх цілей, завдань та інструментів впливу на макро- та мікрорівнях. Цілями суб'єктів міжнародного рівня (Рада з фінансової стабільності – FSB, Базельський комітет та ін.) є сприяння забезпеченню глобальної фінансової стабільності та уніфікація інструментів макропруденційного регулювання; інструментами реалізації політики є положення стосовно оцінки системного ризику та інструментарію регулювання, які не мають директивного характеру. За результатами аналізу міжнародного досвіду встановлено, що національні системи регулювання системного ризику макропруденційної політики мають багаторівневий характер. Суб'єкти міжвідомчого рівня здійснюють координацію окремих політик з метою забезпечення фінансової стабільності як банківського сектору, так і економіки в цілому; інструментарій суб'єктів міжвідомчого рівня – це рекомендації наглядовим органам стосовно підсилення пруденційних стандартів. У цьому

зв'язку в дисертації обґрунтовано необхідність збільшення повноважень Ради з фінансової стабільності в Україні та розмежування повноважень Ради і Національного банку України у сфері обґрунтування та використання інструментарію макропруденційної політики. Суб'єктами стратегічного рівня регулювання системного ризику є Національний банк України, Антимонопольний комітет, Кабінет Міністрів України, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Проте, лише Національний банк України має ціль забезпечення фінансової стабільності, ідентифікації та моніторингу системних ризиків; для інших суб'єктів ціль у регулюванні системного ризику можна визначити як здійснення внеску в забезпечення фінансової стабільності на засадах використання відповідних інструментів. Інструменти регулювання системного ризику в дисертації розмежовано за фазами та суб'єктами. Інструменти центральних банків базуються на капіталі, ліквідності та кредитній діяльності. Інструменти інших суб'єктів стосуються зміни правил обліку активів, змін порядку регулюванні та ринкової дисципліни; застосування інструментів певних податків та збори стосовно окремих активів та зобов'язань. Аргументовано, що, незважаючи на множинність суб'єктів, макропруденційний мандат, який визначає повноваження та відповідальність за рішення у сфері регулювання системного ризику, доцільно надати центральному банку.

За результатами аналізу праць учених-економістів доведено існування двох видів регулювання – захисного та пруденційного. Захисне регулювання має на меті абсорбцію негативних наслідків реалізації системного ризику (гарантування вкладів, державні гарантії, рефінансування, фінансова допомога проблемним банкам). Пруденційне регулювання спрямоване на попередження реалізації ризиків у банківському секторі економіки (інструменти макропруденційної політики). З урахуванням існуючих точок зору та власних оцінок встановлено, що більш дієвим у регулюванні системного ризику є пруденційний підхід. На відміну від захисного, використання інструментів пруденційного підходу дозволяє зменшити негативний вплив системного ризику на банківський сектор економіки.

У дисертації доведено, що розвиток науково-методичних підходів до оцінки негативних наслідків реалізації системного ризику банківського сектору економіки потребує передусім розмежування понять «втрат» та «витрат» від реалізації системного ризику. У цьому зв'язку під втратами пропонуємо розуміти негативний пролонгований вплив на економічний розвиток та стає зростання (негативна динаміка ВВП, зростання боргового навантаження, рівні інфляції та безробіття); натомість витрати – це використання державних коштів для нівелювання негативних наслідків реалізації та розповсюдження системного ризику (прибуткова допомога та допомога з мінімальними витратами, створення спеціальних фондів допомоги, загальна та комбінована допомога).

Аргументовано, що обґрунтування норм регулювання системного ризику банківського сектору економіки потребує оцінки можливих втрат у випадку реалізації системної події, яка потребуватиме державного втручання. На цій основі у дисертації розроблено методичні підходи прогнозування майбутніх

державних витрат на забезпечення регулювання фінансової стійкості системно важливих банків. Збільшення капіталу банку повинно відбуватися поступово, тому у дослідженні обґрунтовані коротко-, середньо- та довгостроковий горизонти прогнозування.

Необхідні кошти у короткостроковій перспективі (протягом 1-2 років) пропонуємо визначати наступним чином:

$$C_{t+1} = \max\{L_t; N_t; 0\} \quad (1)$$

C – величина зростання капіталу; L_t – величина непокритого збитку минулих років та поточного року; N_t – сума недовиконання нормативів; t – період, що відповідає останній звітній даті.

У середньостроковій перспективі (2-4 роки) необхідним є покриття фактичних збитків:

$$C_{t+2} = \max\{EL_t - C_t; 0\} \quad (2)$$

EL_t – очікувані збитки (резерви на покриття кредитного ризику).

У довгостроковій перспективі банку необхідно мати достатню величину капіталу для покриття очікуваних збитків та формування буфера системної важливості:

$$C_{t+3} = EL_t + B_c \quad (3)$$

B_c – буфер системної важливості.

За результатами проведених у дисертації розрахунків, підтримання фінансової стійкості системно важливих банків України потребуватиме додаткових державних витрат у розмірі 12% від рівня ВВП 2016 року за умови непогіршення рівня кредитного ризику та фіксації збитків на сучасному рівні. Зазначене підтверджує необхідність удосконалення підходів та інструментів регулювання системно важливих банків в Україні.

У четвертому розділі «**Оцінка чинників та трансмісійних механізмів системного ризику банківського сектору економіки України**» обґрунтовано аналітичний інструментарій оцінки джерел та чинників системного ризику банківського сектору економіки України; розроблено методологічні підходи до оцінки взаємозв'язків між банківським та реальним секторами економіки; удосконалено методологічні засади оцінки процесів реалізації та матеріалізації системного ризику банківського сектору економіки; обґрунтовано трансмісійний механізм системного ризику на основі взаємодії банківських ризиків у період фінансової нестабільності.

Проаналізовано причинно-наслідковий зв'язок між концентрацією та фінансовою стабільністю в банківському секторі України. Визначено, що на стадії економічного зростання зміни концентрації передують динаміці капіталізації (стабільності). Натомість в умовах кризи та депресії погіршення банківської стабільності призводить до збільшення концентрації. Конкуренція

при активізації притоку іноземного капіталу мала негативний вплив на фінансову стабільність банківської системи України та призвела до надмірного прийняття ризиків банками й накопиченню системного ризику за умови відсутності необхідного державного регулювання. Зростання рівня концентрації у банківському секторі економіки України актуалізує дослідження впливу системно важливих банків на рівень ризиків та джерел системного ризику. Для оцінки внеску системно важливих банків у рівень кредитного ризику та ризику ліквідності банківського сектору обґрунтовано регресійну модель залежності від складових системної значущості:

$$S_{ri} = a + bSize + cIntb + dSubst + eCompl + fCross + +gDep + \varepsilon_{i,t}(4)$$

де *Size* – це змінна, яка визначає величину банку (відношення зобов'язань банку до ВВП); *Intb* – участь на міжбанківському ринку (чиста позиція на міжбанківському ринку по відношенню до залучених коштів); *Subst* – вектор змінних, що визначає джерела доходів банку (процентні доходи, кредити); *Compl* – вектор змінних, що визначає складність діяльності банку; *Cross* – міжнародна діяльність (вимоги та зобов'язання); *Dep* – кошти, що залучені на рахунки фізичних осіб; $\varepsilon_{i,t}$ – стандартна помилка.

За результатами оцінки параметрів рівнянь регресії встановлено, що кредитний ризик у банківській системі України є домінуючим, проте причиною значних збитків є передусім зовнішні чинники, а не вплив окремих банків. Доведено, що системно важливі банки здійснюють негативний внесок у формування такого джерела системного ризику як концентрація експозицій за рахунок значної частки облігацій внутрішньої державної позики в портфелях.

У дослідженні за результатами емпіричної оцінки сучасної практики регулювання ліквідності банківського сектору економіки України встановлено неспроможність нормативів ліквідності стримувати накопичення системного ризику та віддзеркалювати стан ліквідності окремих банків та сектору в цілому. У цьому зв'язку автором застосовано матричний підхід до оцінки дисбалансів ліквідності та структури фондування активів банків України ресурсами. Отримані результати дозволили обґрунтувати необхідність запровадження показників ліквідного покриття та чистого стабільного фондування в практику мікро- та макропруденційної політики Національного банку України.

У дисертації наголошується, що вагомою передумовою накопичення системного ризику є циклічність економічного розвитку, зокрема, кредитні цикли зумовлюють виникнення такого джерела системного ризику банківського сектору економіки як кредитна експансія та зменшення левериджу. З огляду на це, автором обґрунтовано доцільність використання методу Ходріка-Прескотта для ідентифікації та оцінки параметрів кредитних циклів. Використання фільтру базується на виокремленні циклічної складової у низці спостережень. За результатами емпіричного дослідження встановлено, що визначення (фіксація) події кредитного буму припадає на 2005 рік; його значущість характеризується показником максимального

розриву, який припав на 2008 рік; тривалість останнього кредитного буму склала 4 роки.

Аргументовано, що оцінка трансмісійних механізмів системного ризику банківського сектору економіки України потребує додаткового обґрунтування міжсекторальних взаємозв'язків. Для вирішення цього завдання у дисертації здійснено оцінку причинно-наслідкових зв'язків між зростанням економіки України та розвитком банківської системи із використанням тесту Грейнджера, який полягає у перевірці гіпотез для рівнянь:

$$Growth_t = C + a_1 Growth_{t-n} + b_1 Bank_{t-n} + \varepsilon_t, \quad (5)$$

$$Bank_t = C + a_1 Bank_{t-n} + b_1 Growth_{t-n} + \varepsilon_t, \quad (6)$$

де $Growth_t$ – змінна економічного розвитку у період t (динаміка ВВП та індекс промислового виробництва); $Bank_{t-n}$ – змінна розвитку фінансового ринку з лагом n (зростання кредитів чи активів банківської системи); n – часовий лаг (у дисертації – 1 місяць, 3 місяці, 6 місяців та 1 рік).

Встановлено, що результати емпіричних досліджень є чутливими до стадії економічного циклу: у період 2008–2009 рр. результати свідчили про вплив економічного розвитку на банківський сектор, а у період 2006–2008 рр. напрям причинно-наслідкових зв'язків був зворотним. Зазначене доводить, що на сучасному етапі розвитку економіки України джерела системного ризику та заходи щодо подолання його наслідків знаходяться передусім поза межами банківського сектору, що потребує підсилення координації зусиль суб'єктів банківського регулювання та імплементації проциклічної державної політики у сфері сприяння соціально-економічному розвитку держави.

На основі аналізу існуючих підходів до типологізації фінансових криз та відповідно до виокремлених дисертантом рівнів системного ризику у роботі здійснено кількісну оцінку системної трансформаційної кризи, валютної, інфляційної та боргової криз, банківської кризи ліквідності та банківської системної кризи.

Аргументовано, що вимірювання системної трансформаційної кризи доцільно здійснювати на основі показника глибини епізодів стагфляції:

$$Ds_{i,t} = \begin{cases} \max\{0; i_{i,t} - g_{i,t}\}, & \text{якщо } i_{i,t} > 0 \\ 0 & \text{в інших випадках} \end{cases} \quad (7)$$

де $g_{i,t}$ – динаміка ВВП; $i_{i,t}$ – рівень інфляції.

Реалізація запропонованого підходу до оцінки системних трансформаційних криз дозволила дійти наступних висновків. На сучасному етапі економічного розвитку, у т. ч. й в країнах пострадянського простору, глибина епізодів стагфляції знижується, однак економіка України характеризується незначним економічним зростанням на тлі занадто високих темпів інфляції. Перманентна системна криза в економіці України зумовлює уразливість усіх секторів, у т. ч. й банківського до впливу зовнішніх шоків та підсилює негативні ефекти системного ризику.

Доведено чутливість банківського сектору економіки України до негативного впливу валютних та інфляційних криз. З погляду обґрунтування трансмісійних механізмів поширення системного ризику формалізовано взаємозв'язки між валютною та інфляційною кризами: динаміка валютного курсу гривні є вагомим чинником розгортання інфляційних процесів в Україні із лагом в 1 місяць.

Уточнено трансмісійні механізми послідовності розгортання банківської кризи: накопичення дисбалансів та джерел системного ризику → погіршення ліквідності банків → валютні шоки (кризи) → «набіги вкладників» → погіршення обслуговування позичок → формування резервів → збиткова діяльність → зменшення капіталу → порушення нормативів → «порятунок» або ліквідація. Діагностика настання кризи ліквідності на міжбанківському ринку дозволить ідентифікувати трансмісійний механізм поширення системного ризику на його ранній стадії. З огляду на це в дисертації запропоновано авторський підхід до визначення глибини кризи ліквідності на міжбанківському ринку:

$$Dl_t = \begin{cases} r_t + \frac{g_r}{g_l}, & \text{якщо } g_r > 1,15 \\ & \text{та } g_l < 0,9 \\ 0 & \text{в інших випадках} \end{cases} \quad (8)$$

$$g_{r,t} = \frac{r_t}{r_{t-1}} \quad (9); \quad g_{l,t} = \frac{l_t}{l_{t-1}} \quad (9)$$

де Dl_t – глибина кризи ліквідності на міжбанківському ринку; $g_{r,t}$ – динаміка відсоткової ставки за міжбанківськими кредитами; r_t та r_{t-1} – процентна ставка поточного та базового періодів відповідно; $g_{l,t}$ – динаміка обсягів міжбанківських кредитів; l_t та l_{t-1} – обсяги міжбанківських кредитів поточного та базового періодів відповідно.

Результати аналізу на основі реалізація цього підходу дозволили ідентифікувати перші ознаки кризи ліквідності на міжбанківському ринку в серпні 2008 року, що в подальшому втілювалося у розгортанні валютної, інфляційної та системної банківської кризи.

Аналіз показників стабільності державного боргу свідчить про високу ймовірність настання в Україні боргової кризи, що нині визначається як основна, зовнішня для банківського сектору економіки, загроза реалізації системного ризику.

Встановлено, що в сучасній економічній літературі основну увагу приділено формалізації взаємозв'язків окремо між такими ризиками: кредитним та процентним; кредитним ризиком та ризиком ліквідності. Розроблений у дисертації трансмісійний механізм системного ризику базується на емпіричній оцінці основних видів банківських ризиків (кредитний, валютний, ліквідності, процентний та ризик втрати платоспроможності). Цей механізм розроблено на основі поетапного використання низки регресійних моделей, що побудовані для пострадянських країн в цілому, та для банківського сектору економіки України зокрема. Доведено, що в економіках, які розвиваються, реалізація системної

події призводить до реалізації валютного ризику. Валютний ризик спричиняє зростання рівня недоходних кредитів (кредитний ризик) та не чинить статистично значущого впливу на рівень короткострокової ліквідності банків. На ризик втрати платоспроможності банківського сектору, який визначає й рівень системного ризику, впливає стан ліквідності; для країн, що розвиваються, також значущим виявився вплив кредитного ризику, проте для банків України статистична значущість такого впливу є нижчою.

У п'ятому розділі **«Формування стратегічних орієнтирів та імплементація інструментів регулювання системного ризику Національним банком України»** розроблено концептуальні основи формування стратегії макропруденційної політики Національного банку України; визначено принципи координації макропруденційної, монетарної та фіскальної політик у забезпеченні процесів регулювання системного ризику; обґрунтовано інструменти реалізації макропруденційної політики Національного банку України.

На основі аналізу існуючих підходів щодо стратегічного забезпечення процесів регулювання системного ризику банківського сектору економіки удосконалено концептуальні основи розробки стратегії макропруденційної політики Національного банку України (рис. 3).

У дисертації доведено необхідність виокремлення та зміст таких складових стратегії макропруденційної політики: візія, місія, стратегічні цілі та принципи; організації макропруденційної політики та нагляду (органи та інструменти, регламентація процедур); координації з іншими політиками; визначення методів макроекономічного аналізу й ідентифікації системних ризиків; правила використання інструментів; прозорість та контроль.

Практична реалізація запропонованої стратегії сприятиме підтриманню фінансової стабільності та зменшенню системного ризику банківського сектору економіки України. Аргументовано, що найбільш вагомими складовими стратегії, які потребують подальшого розвитку є наступні, – координація макропруденційної із монетарною та фіскальною політиками; обґрунтування інструментарію реалізації завдань макропруденційної політики.

Систематизація досліджень з питань впливу інструментів монетарної політики на фінансову стабільність дозволяє виокремити наступні канали такого впливу: дефолту боржника та зміщення ризиків (у цьому випадку підвищення ставки призводить до фінансової нестабільності); прийняття надмірних ризиків, ціновий та валютний (підтримання стабільності вимагає зростання ставок). Зазначене вище доводить непридатність інструментів монетарної політики для регулювання системного ризику та вимагає розмежування цілей макропруденційної та монетарної політик. Доведено відсутність координації бюджетно-податкової політики уряду з монетарною політикою Національного банку України та досягнення ними протилежних ефектів: проведення урядом соціально-орієнтованої політики і нарощування доходів населення значно вищими темпами, ніж зростають економіка і продуктивність праці, стимулює нарощування попиту, кредитної експансії банків і призводить до посилення інфляційних процесів.

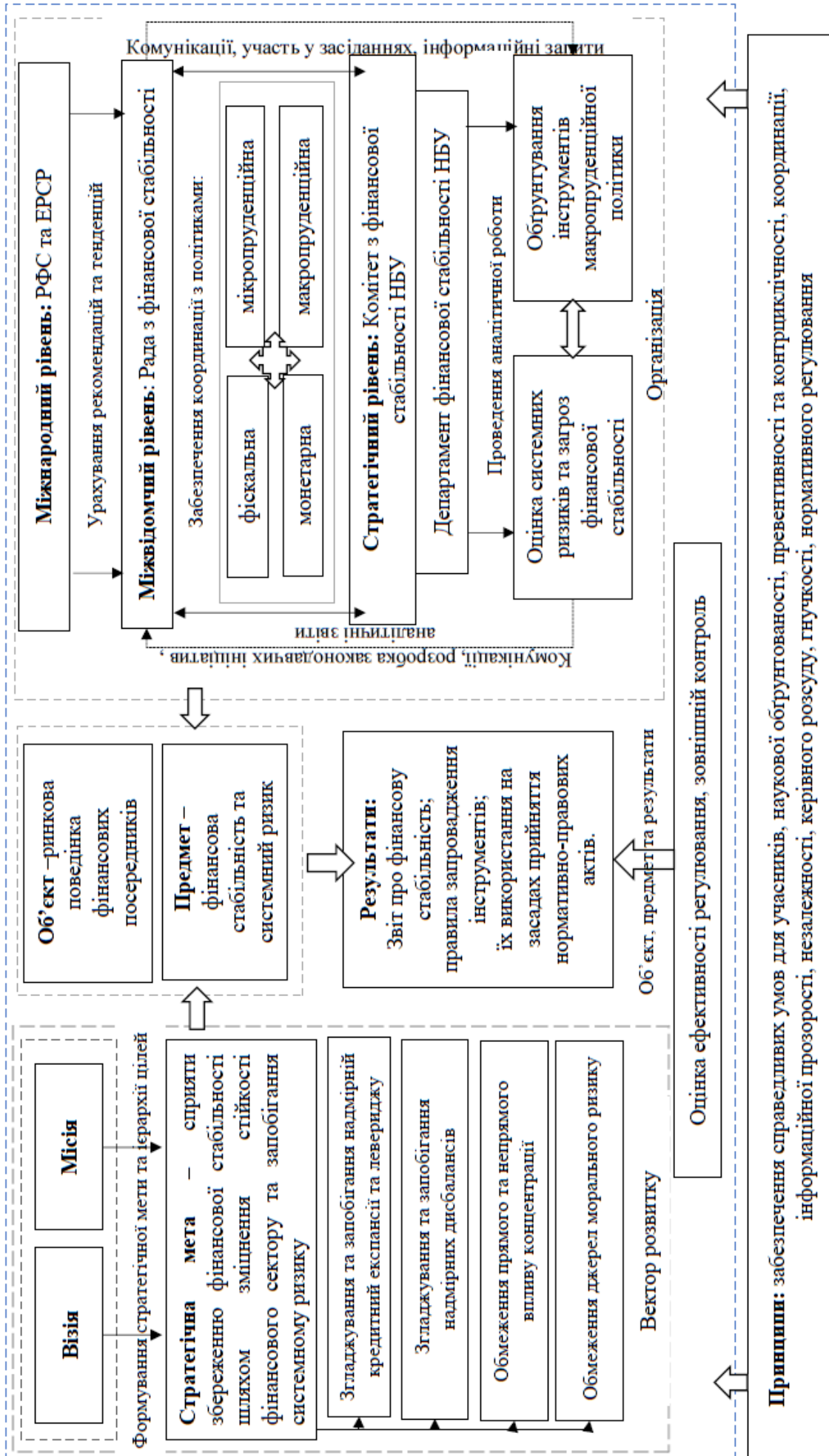

Рис. 3. Концептуальні основи формування та впровадження стратегії макропруденційної політики
Національного банку України

Доведено, що ефективна координація цілей, завдань та інструментів макропруденційної, монетарної та фінансової політик повинна враховувати такі принципи: наукової обґрунтованості (реалізація інструментів кожної із зазначених політик повинна проводитися відповідно до наукових розробок та проведених емпіричних досліджень на засадах макроекономічного прогнозування із урахуванням національної специфіки); пріоритетності цілей (з метою уникнення конфлікту цілей, необхідно дотримуватися їхньої пріоритетності); урахування взаємовпливу (при застосуванні інструментів окремих політик варто враховувати потенційні можливості як підсилення дії інструментів різних політик, так і можливі протилежні напрями впливу).

Встановлено, що перелік та порядок використання інструментів макропруденційної політики в Україні не визначені у законодавчому порядку. На основі оцінки міжнародного досвіду визначено основні інструменти макропруденційної політики банківського сектору економіки: пов'язані із капіталом (контрциклічні вимоги до капіталу, вимоги до зважування активів, динамічний підхід до резервування); пов'язані із кредитуванням (співвідношення вартості позички до забезпечення; співвідношення виплат за позичкою до доходу); пов'язані із ліквідністю (рівень ліквідного покриття, рівень чистого стабільного фондування); та структурні (вимоги до системно значущих банків). На основі теоретичних та емпіричних оцінок обґрунтовано напрями вдосконалення інструментів макропруденційної політики НБУ. По-перше, аргументовано необхідність розширення існуючого інструментарію макропруденційної політики НБУ, що потребує розвитку нормативно-правового забезпечення стосовно запровадження динамічного підходу до резервування, співвідношення вартості позички до забезпечення та співвідношення виплат за позичкою до доходу. По-друге, встановлено, що сучасна практика регулювання достатності капіталу віддзеркалює більшою мірою активність політики банку щодо розширення обсягів діяльності, а не достатність капіталу для покриття ризиків. З огляду на це, пропонується використання показника співвідношення капіталу та очікуваних збитків, оскільки він відповідає теоретичним засадам (виконання капіталом захисної функції) та задовольняє вимоги регулювання достатності власного капіталу для покриття можливих збитків.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано нове вирішення науково-практичної проблеми щодо розвитку теоретичних засад та розробки науково-методичного забезпечення й практичних рекомендацій стосовно оцінювання та регулювання системного ризику банківського сектору економіки. Результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати такі теоретичні та науково-практичні висновки:

1. З урахуванням існуючих точок зору науковців та власних досліджень, автором розроблено наукові підходи до визначення сутності системного ризику на основі формулювання його властивостей та структуризації поняття. До

загальних властивостей системного ризику відносяться: невизначеність; конфліктність; альтернативність; специфічні властивості: раптовість настання; розповсюдження; порушення функцій системи. За результатами структуризації поняття системний ризик виокремлено його види, складові та рівні. Системний ризик може втілюватися в ризику порушення виконання зобов'язань в системі (системний ризик ліквідності); у виникненні банківської паніки, погіршенні фінансового стану банків та спотворення їхньої ролі в економіці (системний ризик банківського сектору економіки); у порушенні функцій фінансової системи (системний фінансовий ризик); уповільненні економічного зростання (системний реальний ризик). Виокремлено структурну та циклічну складові системного ризику; локальний, регіональний та глобальний рівні.

2. Дослідження праць вітчизняних та зарубіжних вчених дало змогу покращити наукове розуміння економічних процесів та явищ, що спричиняють системний ризик та здійснити теоретичне узагальнення передумов, джерел та чинників системного ризику банківського сектору економіки. Передумови виникнення системного ризику полягають в об'єктивних особливостях розвитку та функціонування банківських систем та визначаються економічними законами (циклічність економічного розвитку), тенденціями розвитку світових ринків (глобалізація, фінансіалізація, лібералізація), поведінкою ринкових суб'єктів (асиметрія інформації, моральний ризик, колективна поведінка), специфікою та роллю банківського сектору в економіці (фінансовий леверидж та трансформація строків). Дія зазначених вище передумов підсилюється внаслідок впливу таких чинників системного ризику банківського сектору економіки як: конкуренція, концентрація, наявність структурних макроекономічних дисбалансів, розвиток фінансових інструментів та інновацій, методи оцінки та обліку активів, обсяги тіньового бенкінга, взаємозв'язки між учасниками, рівень державного регулювання. Дія передумов та чинників формують наступні джерела системного ризику банківського сектору економіки: кредитна експансія та леверидж, дисбаланси ліквідності, концентрація експозицій та спотворені стимули. Доведено, що систематизація передумов, чинників та джерел системного ризику банківського сектору економіки дозволить обґрунтувати методологію його комплексної оцінки.

3. Обґрунтовано доцільність структуризації системного ризику банківського сектору економіки та виокремлення таких елементів: фази (накопичення, реалізація, розповсюдження), рівні розповсюдження (криза ліквідності, фінансові кризи, системна криза), види ризиків (кредитний, ринковий, операційний та ліквідності) та підходи до регулювання (превентивний та захисний). У дослідженні розмежовано поняття реалізації та матеріалізації системного ризику банківського сектору економіки. Фаза реалізації характеризується настанням системної події та реалізацією системного ризику, а у фазі розповсюдження відбувається його матеріалізація у вигляді кризових епізодів (кризи ліквідності, фінансові та системні кризи). Використання цих пропозицій сприятиме формалізації методології оцінки системного ризику банківського сектору економіки з метою вчасного реагування у випадку реалізації та матеріалізації ризику.

4. Аналіз сучасних методів оцінки системного ризику довів, що існує необхідність формування методології комплексної оцінки системного ризику, що потребує уточнення понять трансмісійного механізму та каналів системного ризику банківського сектору економіки, а також структурування методологічних підходів до його оцінки. Запропоновано авторське трактування поняття «трансмісійний механізм системного ризику банківського сектору економіки»; уточнено зміст та перелік каналів системного ризику банківського сектору економіки. Методологічні підходи до оцінки системного ризику структуровані залежно від методу, моделі, трансмісійного каналу, сектору економіки, ризику та результату використання. На основі проведеної структуризації кожен із підходів віднесено до фази системного ризику (накопичення, реалізації чи розповсюдження).

5. За результатами аналізу та синтезу методологічних підходів до оцінки системного ризику розроблено методологію комплексної оцінки системного ризику банківського сектору економіки. Запропонована в дисертації методологія враховує циклічну та структурну складові системного ризику банківського сектору економіки; ідентифікує загрози та джерела системного ризику залежно від сектору їх виникнення; для джерел та загроз визначено трансмісійні канали та методологічні підходи своєчасного виявлення. Запровадження розробленої методології комплексної оцінки системного ризику банківського сектору економіки сприятиме вирішенню завдання формування профілю загроз системного ризику банківського сектору економіки України.

6. На основі дослідження сучасних теорій регулювання та обґрунтування його цілей у дисертації здійснено систематизацію підходів до регулювання системного ризику банківського сектору економіки. Запропоновано систему регулювання системного ризику банківського сектору економіки, яка складається із суб'єктів регулювання, їхніх взаємозв'язків; цілей, завдань та інструментів кожного із суб'єктів; виокремлення рівнів та підходів до регулювання. Доведено, що чітка структуризація й регламентація складових процесу регулювання системного ризику банківського сектору економіки сприятиме підвищенню ефективності рішень державних інституцій у попередженні та мінімізації негативного впливу системного ризику.

7. За результатами проведеного теоретичного та емпіричного аналізу удосконалено науково-методичні підходи до оцінки негативних наслідків реалізації системного ризику банківського сектору економіки. Аргументовано необхідність розмежування понять «втрати» та «витрати» від реалізації системного ризику. Обґрунтовано основні напрями та кількісну оцінку втрат та витрат від реалізації системного ризику. Розроблені методичні підходи прогнозування майбутніх державних витрат на забезпечення фінансової стійкості системно важливих банків; їхнє практичне використання дозволить покращити обґрунтованість управлінських рішень при здійсненні регулювання системного ризику банківського сектору економіки України.

8. Доведено необхідність удосконалення аналітичного інструментарію методології оцінки системного ризику банківської системи України, який базується на аналізі чинників та джерел його виникнення. Визначено характер

та напрям впливу конкуренції та концентрації на накопичення джерел системного ризику банківського сектору економіки України з використанням тесту Грейнджера. Внесок системно важливих банків у рівень кредитного ризику та ризику ліквідності банківського сектору економіки України визначено на засадах побудови рівнянь регресії. Доведено накопичення такого джерела системного ризику як концентрація експозицій унаслідок значної частки облігацій внутрішньої державної позики у портфелях системно важливих банків. Для оцінки дисбалансів ліквідності як джерела системного ризику застосовано матричний підхід. Використання методу Ходріка-Прескотта дозволило ідентифікувати події кредитного буму в банківському секторі економіки України. Встановлено, що комплексне використання запропонованих підходів покращить оцінку джерел і чинників системного ризику та дозволить сформувати систему індикаторів для застосування інструментів макропруденційної політики.

9. У дисертаційній роботі обґрунтовано, що вдосконалення оцінки трансмісійних механізмів системного ризику банківського сектору економіки України потребує додаткового обґрунтування міжсекторальних взаємозв'язків. На основі цього автором формалізовано напрями взаємозв'язків між банківським та реальним секторами економіки України на основі тестування за методом Грейнджера. Встановлено, що результати емпіричних досліджень є чутливими до стадії економічного циклу: у періоди нестабільності, які характеризуються матеріалізацією системного ризику, економічний розвиток чинить вплив на банківський сектор, а у період зростання збільшення обсягів діяльності банків спричиняє зростання й у реальному секторі економіки. Результати аналізу дозволяють аргументувати необхідність підсилення координації зусиль суб'єктів банківського регулювання та імплементації проциклічної державної політики у сфері сприяння соціально-економічному розвитку держави.

10. Обґрунтовано необхідність удосконалення методологічних засад оцінки процесів матеріалізації системного ризику банківського сектору економіки у вигляді фінансових криз. Аргументовано, що рівні матеріалізації системного ризику передбачають кількісну оцінку банківської кризи ліквідності, валютної, інфляційної кризи та боргової кризи, банківської системної кризи та системної трансформаційної кризи. З метою покращання кількісної оцінки криз розроблено індикатори ідентифікації системної кризи та банківської кризи ліквідності, формалізовано взаємозв'язки між валютною та інфляційною кризами, а також уточнено трансмісійні механізми послідовності розгортання банківської кризи. Практичне використання цих підходів дозволить удосконалити процеси регулювання системного ризику банківського сектору економіки України, ґрунтуючись на вчасному виявленні та блокуванні каналів його трансмісії.

11. Поліпшення процесів регулювання системного ризику потребує визначення трансмісійного механізму системного ризику на основі взаємодії банківських ризиків у період фінансової нестабільності. Побудова низки регресійних моделей дозволила обґрунтувати послідовність реалізації

банківських ризиків у період фінансової нестабільності. Доведено, що реалізація системної події призводить до реалізації валютного ризику; валютний ризик, у свою чергу, спричиняє зростання рівня кредитного ризику та не впливає на ризик ліквідності. Рівень платоспроможності банківського сектору економіки України залежить від рівня ліквідності та, меншою мірою, – від рівня кредитного ризику. Використання цих підходів сприятиме підвищенню ефективності використання інструментів антикризового регулювання банківського сектору економіки.

12. У дослідженні розроблено концептуальні основи формування стратегії макропруденційної політики Національного банку України. Обґрунтовано перелік та зміст складових стратегії, та їхні взаємозв'язки. До складових стратегії віднесено такі: складова, що визначає вектор розвитку (візія, місія, стратегічна мета й ієрархія цілей); організаційно-функціональна складова (рівні, аналітичне забезпечення та інструменти), складова принципів (створення справедливих умов для учасників, наукової обґрунтованості, превентивності та контрциклічності, координації, інформаційної прозорості, незалежності, керівного розсуду, гнучкості та нормативного регулювання); використання взаємозв'язків між запропонованими складовими забезпечує реалізацію завдань стратегії. Запровадження розроблених концептуальних засад формування стратегії макропруденційної політики покращить вирішення питань підтримання фінансової стабільності та здійснення банками позитивного внеску в економічний розвиток на основі мінімізації негативного впливу системного ризику.

13. Визначено, що забезпечення координації макропруденційної, монетарної та фіскальної політик у регулюванні системного ризику повинно відбуватися з урахуванням наступних принципів: наукової обґрунтованості (реалізація інструментів кожної із зазначених політик повинна проводитися відповідно до наукових розробок та проведених емпіричних досліджень на засадах макроекономічного прогнозування із урахуванням національної специфіки); пріоритетності цілей (з метою уникнення конфлікту цілей, необхідно дотримуватися їхньої пріоритетності); урахування взаємовпливу – при застосуванні інструментів окремих політик варто враховувати потенційні можливості як підсилення дії інструментів різних політик, так і можливі протилежні напрями впливу.

14. Обґрунтовано напрями вдосконалення інструментів макропруденційної політики НБУ. По-перше, аргументовано необхідність розширення існуючого інструментарію макропруденційної політики НБУ на засадах вдосконалення нормативно-правового забезпечення стосовно запровадження динамічного підходу до резервування, співвідношення вартості позички до забезпечення та співвідношення виплат за позичкою до доходу. По-друге, запропоновано використання показника співвідношення капіталу та очікуваних збитків для здійснення мікро- та макропруденційного регулювання, оскільки цей показник відповідає теоретичним засадам (виконання капіталом захисної функції) та задовольняє вимоги регулювання достатності власного капіталу для покриття можливих збитків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Жердецька Л.В. Системний банківський ризик: причини та напрями регулювання [Монографія] / Л. В. Жердецька. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2017. – 353 с. (21,5 д. а.)
2. Діяльність банків у забезпеченні сталого розвитку фінансового ринку України / За заг. ред. В.В. Коваленко: [Монографія]. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2014. – 358 с. (20,69 д.а.) *Особистий внесок здобувача: обґрунтовано методичні підходи до оцінки кількісного впливу кредитного ризику на достатність власного капіталу (0,22 д.а.)*
3. Sustainable economic development of region / ed. by L. Shlossman: [Monograph]. – Vienna: “EastWest” Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, 2014. – 261 p. (16,3 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в оцінці впливу ризиків (у т.ч. й системного) на розвиток банківської системи України (0,5 д.а.)*
4. Ukraine unter Entscheidungszwang: Veraderungen in Wirtschaftszweigen / ed. by W. Trilenberg, A. Krysovaty, Ye. Savelyev: [Monograph]. – Berlin, 2014. – 248 p. (15,5 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні чинників системного ризику в банківському секторі України. (0,5 д.а.)*
5. Діяльність банків на кредитному ринку в умовах асиметрії інформації / За заг. ред. Л.В. Кузнєцової: [Монографія]. – Одеса: ОНЕУ, 2015. – 289 с. (19,29 д.а.). *Особистий внесок здобувача: розроблено науковий підхід до аналізу впливу кредитного ризику на фінансову стійкість банків в умовах асиметрії інформації; визначено роль банків на сучасному кредитному ринку в умовах впливу асиметрії інформації; здійснено моделювання процесів впливу асиметрії інформації на основні сегменти кредитного ринку (5,1 д.а.)*
6. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку / За заг. ред. В.В. Коваленко: [Монографія]. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2015. – 217 с. (12,27 д.а.). *Особистий внесок здобувача: проведено структурування чинників кредитного ризику банківської системи (0,5 д.а.)*
7. Роль банків у забезпеченні сталого розвитку реального сектору економіки України / За заг. ред. В.В. Коваленко: [Монографія]. – Одеса: ОНЕУ, 2016. – 244 с. (14,18 д. а.). *Особистий внесок здобувача: проаналізовано розвиток методичних підходів до оцінки ризику ліквідності банку; запропоновано виокремлення зон кредитного ризику банків при кредитуванні позичальників; проаналізовано вплив банків на розповсюдження системного ризику в економіці України (1,5 д.а.)*
8. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти / За заг. ред. В.В. Коваленко: [Монографія]. – Одеса: ОНЕУ, 2017. – 304 с. (10,65 д.а.). *Особистий внесок здобувача: проведено оцінку впливу обліку активів на розповсюдження системного ризику в банківському секторі; проаналізовано трансформацію підходів до оцінки очікуваних збитків як*

інструмент макропруденційної політики; визначено взаємозв'язки між ризиком та прибутковістю банківського кредитування (1 д.а.)

Статті в наукових фахових виданнях України, більшість з яких включені до міжнародних наукометричних баз даних:

9. Жердецька Л.В. Обґрунтування методичних засад оцінки достатності власного капіталу для покриття ризиків банківської діяльності / Л.В. Жердецька // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. – 2014. – № 1 (33). – С. 19 – 29. (0,6 д.а.) (РИНЦ)

10. Жердецька Л.В. Оцінка кількісного впливу кредитного ризику на достатність власного капіталу банку / Л.В. Жердецька // Економічний форум. Науковий журнал. – 2014. – № 3. – С. 247 – 254. (0,54 д.а.) (*Index Copernicus, Ulrichsweb Global Serials Directory*)

11. Жердецька Л.В. Обґрунтування чинників кредитного ризику банківської системи України / Л.В. Жердецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки» – 2014. – Випуск 6. – С. 221 – 224. (0,45 д.а.) (*Index Copernicus, Google Scholar, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського*) (0,45 д.а.)

12. Жердецька Л.В. Методичні підходи до оцінки впливу системних ризиків на банківський сектор економіки України / Л.В. Жердецька, А. А. Осика // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. – 2014. – Т. 1., № 16. – С. 245 – 252. (0,57 д.а.) (*Web of Science, Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus, Citefactor, Research Bib, Universal Impact Factor, Google Scholar, РИНЦ, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Загальнодержавна реферативна база даних «Україніка наукова», Український реферативний журнал «Джерело»*). Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні методичних підходів та оцінці взаємозв'язків між найбільшими банками сектору (0,37 д.а.)

13. Жердецька Л.В. Обґрунтування методичних підходів оцінки достатності власного капіталу банків для покриття ринкового ризику / Л.В. Жердецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки» – 2015. – № 13 (1). – С. 148 – 152. (0,43 д.а.) (*Index Copernicus, Google Scholar, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського*)

14. Жердецька Л.В. Обґрунтування показників для оцінки зон кредитного ризику банків України / Л.В. Жердецька // Електронне наукове фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». – 2015. – № 8 – С. 979 – 982. (0,42 д.а.) (*Index Copernicus*)

15. Жердецька Л.В. Оцінка структури дохідності процентних активів банків України в умовах впливу системних ризиків / Л.В. Жердецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – Випуск 15. – Ч. 1. – С. 126 – 130. (0,49 д.а.) (*Index Copernicus, Google Scholar, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського*)

16. Жердецька Л.В. Банківські кризи: теорія, аналіз та регулювання / Л.В. Жердецька // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи

України: збірник наукових праць. – 2015. – Випуск 42. – С. 90 – 100. (0,53 д.а.)(*Index Copernicus*)

17. Жердецька Л.В. Макропруденційна політика: світовий досвід та українська практика / Л.В. Жердецька // Вісник соціально-економічних досліджень: збірник наукових праць. – 2016. – Вип. 1(60). – С. 239 – 247. (0,75 д.а.)(*ErihPlus, Index Copernicus, UlrichsWeb, RePec, GoogleScholar*)

18. Жердецька Л.В. Розвиток банківської конкуренції та її вплив на системну стабільність в Україні / Л.В. Жердецька, Т.Г. Бережна // Електронне наукове фахове видання «Економіка та суспільство». – 2016. – Випуск 3. – С. 382 – 387. (0,49 д.а.)(*Index Copernicus, CiteFactor, ESJI, SIS*). *Особистий внесок здобувача полягає у розробці методичних засад оцінки конкуренції та фінансової стабільності*(0,31 д.а.)

19. Жердецька Л.В. Науково-методичні підходи до кількісної оцінки кредитних циклів / Л.В. Жердецька // Науковий вісник. ОНЕУ. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – 2016. – № 9(241) – С. 85 – 98. (0,6 д.а.)(*Social Science Open Access Repository, Google Scholar*)

20. Жердецька Л.В. Розвиток методичних підходів до оцінки капіталу банків під операційний ризик / Л.В. Жердецька // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Випуск 3 (03). – С. 125 – 129. (0,47 д.а.)

21. Жердецька Л.В. Трансформація підходів до оцінки й регулювання ризику ліквідності банків / Л.В. Жердецька // Електронний науково-практичний журнал «Східна Європа: економіка, бізнес та управління». – 2016. – № 3. – С. 217 – 222. (0,57 д.а.)

22. Жердецька Л.В. Оцінка стратегій управління активами та пасивами системних банків в Україні / Л.В. Жердецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Випуск 21. – Ч. 1. – С. 162 – 166. (0,49 д.а.)(*Index Copernicus, Google Scholar, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського*)

23. Жердецька Л.В. Розвиток моделей прогнозування банкрутства банків / Л.В. Жердецька, І.С. Постирнак // Електронне наукове фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». – 2016. – Випуск 14. – С. 796 – 801. (0,61 д.а.)(*Index Copernicus*). *Особистий внесок здобувача полягає в систематизації моделей прогнозування банкрутства банків* (0,4 д.а.)

24. Жердецька Л.В. Банківський та реальний сектори економіки України: оцінка взаємозв'язків та детермінант розвитку / М.І. Зверяков, Л.В. Жердецька // Економіка України. – 2017. – № 10 (671). – С. 31 – 48. (1,17 д.а.) *Особистий внесок здобувача: розробка та реалізація моделювання взаємозв'язків між банківським та реальним сектором економіки* (0,6 д.а.)

25. Жердецька Л.В. Розвиток методичних підходів до визначення системно важливих банків / Л.В. Жердецька, К.О. Федоришина // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Випуск 6 (06). – Ч. 2. – С. 98 – 103. (0,59 д.а.) *Особистий внесок здобувача полягає в систематизації підходів до визначення системно важливих банків* (0,35 д.а.)

26. Жердецька Л.В. Розвиток фінансових технологій: загрози та можливості для банків / Л.В. Жердецька, Д.І. Городинський // Електронне наукове фахове видання «Економіка та суспільство». – 2017. – Випуск 10. – С. 583 – 588. (0,54 д.а.) *Особистий внесок автора полягає в оцінці загроз для банківського сектору з боку фінансових технологій (0,3 д.а.)*

27. Жердецька Л.В. Методичні підходи щодо оцінки витрат на підтримку системної стабільності банківського сектора / Л. Жердецька, Д. Кореневська, О Шестова // Електронне наукове фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». – 2017. – Випуску 17. – С. 643 – 647. (0,49 д.а.) (*Index Copernicus*) *Особистий внесок здобувача: розробка методичних підходів щодо оцінки витрат на підтримку системної стабільності банківського сектора (0,25 д.а.)*

28. Жердецька Л.В. Ризик та прибутковість банківського кредитування: оцінка взаємозв'язків / Л.В. Жердецька, Т.О. Коломия // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Випуск 3 (09). – С. 111 – 116. (0,42 д.а.) *Особистий внесок здобувача: розробка науково-методичних засад оцінки ризику та прибутковість банківського кредитування (0,27 д.а.)*

29. Жердецька Л.В. Концептуальні засади системного ризику в банківській справі / Л.В. Жердецька // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – 2017. – Випуск 14. – Ч. 1. – С. 94 – 98. (0,61 д.а.) (*CrossRef, Index Copernicus, Російський індекс наукового цитування, Google Scholar*)

30. Жердецька Л.В. Системно важливі банки: проблеми ідентифікації та регулювання / Л.В. Жердецька // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Випуск 6 (12). – Ч. 2. – С. 62 – 67. (0,45 д.а.)

31. Жердецька Л.В. Фінансові кризи: визначення, класифікація та системний характер / Л.В. Жердецька // Проблеми системного підходу в економіці. – 2017. – Випуск 6 (62). – С. 79 – 85. (0,58 д.а.) (*Index Copernicus*)

32. Zherdetska L. Stagflation substantiation as an indication of systemic crisis in the financial sector of the economy/ L. Zherdetska // Technology audit and production reserves. – 2018. – № 1/5 (39). – P. 30 – 36. (0,56 д.а.) (*Ulrich's Periodicals Director, DRIVER, BASE, Index Copernicus, ПИНЦ, ResearchBib, DOAJ, WorldCat, EBSCO, Directory Indexing of International Research Journals, DRJI, OAJI, Sherpa/Romeo, Open Access Articles*)

Статті у наукових виданнях інших держав:

33. Zherdetska L. Relationship between Concentration and financial stability: evidence from the Ukrainian Banking Sector / L. Zherdetska, Y. Onyschenko // European Journal of Economics and management. – 2017. – Volume 3, Issue 4. – P. 64 – 71. (0,62 д.а.) (*CrossRef, ERIC, EBSCO*) *Особистий внесок здобувача: розробка науково-методичних засад оцінки взаємозв'язків між стабільністю та концентрацією (0,35 д.а.)*

Статті в інших наукових виданнях:

34. Жердецька Л.В. Вплив систематичного та системного ризиків на формування ресурсної бази банків України / Л.В. Жердецька // Науковий

журнал «Молодий вчений». – 2015. – № 5 (20). – Ч. 1. – С. 141 – 145. (0,48 д.а.)(*РИНЦ, Scholar Google, CiteFactor, Research Bible, Index Copernicus*)

Список публікацій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

35. Жердецька Л.В. Вплив кредитного ризику на достатність власного капіталу банку / Л.В. Жердецька // Стратегічні складові фінансової стійкості та безпеки банківської системи та фінансових ринків: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 15-16 травня 2014 р. – Дніпропетровськ: Видавець Біла К.О., 2014. – С. 41 – 44. (0,21 д.а.)

36. Жердецька Л.В. Теоретико-методичні засади оцінки достатності власного капіталу банку для покриття ринкового ризику / Л.В. Жердецька // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні: матеріали XI науково-практичної конференції, 30 березня – 4 квітня 2015 р. – Львів: «Львівська політехніка», 2015. – С. 102 – 105. (0,17 д.а.)

37. Жердецька Л.В. Системний ризик у банківській сфері: визначення, структуризація та методи оцінки / Л.В. Жердецька // Розвиток фінансово-економічного становища на різних рівнях управління: підприємство, регіон, держава: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 6-7 листопада 2015 р. Дніпропетровськ: НО «Перспектива». – С. 57 – 60. (0,2 д.а.)

38. Жердецька Л.В. Науково-методичні засади визначення й оцінки кредитних циклів у банківській системі України / Л.В. Жердецька // Наукові економічні дослідження: теорії та пропозиції: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 березня 2016 р. – Запоріжжя: ГО "СІЕУ", 2016. – С. 78 – 81. (0,22 д.а.)

39. Жердецька Л.В. Оцінка впливу методів обліку активів на розповсюдження системного ризику в банківському секторі / Л.В. Жердецька // Фінанси, бухгалтерський облік та підприємництво: національні особливості та світові тенденції: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 18-19 березня 2016 р. – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2016. – С. 66 – 70. (0,22 д.а.)

40. Жердецька Л.В. Фінансове зараження на міжнародних ринках суверенного боргу / Л.В. Жердецька. // Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 15-16 квітня 2016 р. – Одеса: ОНЕУ, 2016. – С. 50 – 54. (0,21 д.а.)

41. Жердецька Л.В. Трансформація підходів до оцінки очікуваних збитків як інструмент макропруденційної політики / Л.В. Жердецька // International Scientific-Practical Conference Economic Development Strategy in Terms of European Integration: Conference Proceedings, May 27, 2017. Kaunas: Baltija Publishing. – Р. 250 – 253. (0,21 д.а.)

42. Жердецька Л.В. Методичні підходи до прогнозування витрат на підтримання стабільності системно важливих банків в Україні / Л.В. Жердецька // Економіка і менеджмент: сучасні трансформації в епоху глобалізації: матеріали Міжнар. наук. конф., 24 березня 2017 р. – Клайпеда (Литва). – С. 122 – 124. (0,2 д.а.)

43. Жердецька Л.В. Витрати на підтримання системної стабільності: визначення та підходи до класифікації / Л. Жердецька, Д. Кореневська, О. Шестова // Розвиток фінансово-економічного становища на різних рівнях управління: підприємство, регіон, держава: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 24-25 березня 2017 р. – Дніпро: НО «Перспектива», 2017. – С. 101 – 104. (0,25 д.а.) *Особистий внесок здобувача: Розроблено алгоритм оцінки витрат на підтримання стабільності (0,1 д.а.)*

44. Жердецька Л.В. Тенденції розвитку глобального банківництва: ризики та можливості для України / Л.В. Жердецька // Інтеграція України в європейський і світовий фінансовий простір: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 травня 2017 р. – Львів: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017. – С. 74 – 77. (0,16 д.а.)

45. Жердецька Л.В. Валютні кризи: світова практика та український досвід / Л.В. Жердецька // Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки: матеріали II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 20-21 квітня 2017 р. – Одеса: ОНЕУ, 2017. – С. 43 – 48. (0,23 д.а.)

46. Жердецька Л.В. Науково-методичні засади координації макропруденційної, монетарної та фіскальної політик / Л.В. Жердецька // Модернізація фінансово-кредитної системи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 27 березня 2018 р. – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – С. 47 – 49. (0,25 д.а.)

АНОТАЦІЯ

Жердецька Л.В. Системний ризик банківського сектору економіки: теорія, оцінка та регулювання. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит». – Одеський національний економічний університет, Одеса, 2018.

Розроблено наукові підходи до визначення сутності системного ризику, його структуризації, властивостей та специфіки в банківському секторі економіки. Здійснено теоретичне узагальнення передумов, джерел та чинників системного ризику банківського сектору економіки. Розроблено методологічні підходи до структуризації елементів системного ризику банківського сектору економіки. На основі аналізу та синтезу існуючих підходів розроблено методологію комплексної оцінки системного ризику банківського сектору економіки. Систематизовано підходи до регулювання системного ризику банківського сектору економіки. Вперше в українській фінансовій науці розроблено методологічні підходи до оцінки взаємозв'язків та розповсюдження системного ризику між банківським та реальним секторами економіки. Сформульовано принципи координації макропруденційної, монетарної та фіскальної політик у забезпеченні процесів регулювання системного ризику. Запропоновані концептуальні основи формування стратегії макропруденційної політики Національного банку України.

Ключові слова: системний ризик, банківський сектор економіки, банківські кризи, системна трансформаційна криза, трансмісійний механізм системного ризику, макропруденційна політика, джерела системного ризику, фінансова стабільність, методологія оцінки системного ризику.

АННОТАЦІЯ

Жердецькая Л.В. Системный риск банковского сектора экономики: теория, оценка и регулирование. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.08. – «Деньги, финансы и кредит». – Одесский национальный экономический университет, Одесса, 2018.

В диссертации разработаны научные подходы к определению сущности системной риска, его структурирования, свойств и специфики в банковском секторе экономики. Осуществлено теоретическое обобщение предпосылок, источников и факторов системного риска банковского сектора экономики. Усовершенствованы методологические подходы к структурированию элементов системного риска банковского сектора экономики. На основании анализа и синтеза методологических подходов к оценке системного риска банковского сектора экономики произведена их структуризация. Указанное позволило в дальнейшем разработать методологию комплексной оценки системного риска банковского сектора экономики.

В результате оценки существующих теорий банковского регулирования обоснованы его цели и систематизированы подходы к регулированию системного риска банковского сектора экономики. Усовершенствованы научно-методические подходы к оценке потерь и затрат вследствие реализации системного риска банковского сектора экономики.

Обоснован аналитический инструментарий оценки источников и факторов системного риска банковского сектора экономики Украины. Разработаны методологические подходы к оценке взаимосвязей и распространения системного риска между банковским и реальным секторами экономики на основе использования теста Грейнджера. Усовершенствованы методологические основы оценки процессов реализации и материализации системного риска банковского сектора экономики на основе идентификации кризисных эпизодов. На основе взаимодействия банковских рисков в период финансовой нестабильности обоснован трансмиссионный механизм системного риска.

Разработаны концептуальные основы формирования стратегии макропруденциальной политики Национального банка Украины. Определены такие составляющие стратегии: составляющая, определяющая вектор развития (видение, миссия, стратегическая цель и иерархия целей); организационно-функциональная составляющая (уровни, аналитическое обеспечение и инструменты), составляющая принципов (создание справедливых условий для участников, научной обоснованности, превентивности и контрцикличности, координации, информационной прозрачности, независимости, руководящего

усмотрения, гибкости и нормативного регулирования). Обоснованы направления координации макропруденциальной, монетарной и фискальной политик в обеспечении процессов регулирования системного риска. Определены организационные основы и аналитический инструментарий макропруденциальной политики в регулировании системного риска банковского сектора экономики.

Ключевые слова: системный риск, банковский сектор экономики, банковские кризисы, системный трансформационный кризис, трансмиссионный механизм системного риска, макропруденциальная политика, источники системного риска, финансовая стабильность, методология оценки системного риска.

ANNOTATION

Zherdetska L.V. Systemic risk in banking industry: theory, assessment and regulation. – Manuscript.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.08. – «Money, finance and credit». – Odessa National Economic University, Odessa, 2018

The scientific approaches to the definition of the essence of systemic risk, its structuring, properties and specifics in the banking sector of the economy are developed. The theoretical generalization of preconditions, sources and factors of systemic risk of the banking sector of the economy is carried out. Methodological approaches to structuration elements of systemic risk of the banking sector of the economy are developed. Based on analysis and synthesis of existing approaches, a methodology for the comprehensive assessment of the systemic risk of the banking sector of the economy has been developed. The approaches to the systemic risk management of the banking sector of the economy are systematized. For the first time in the Ukrainian financial science methodological approaches to the assessment of interconnections and the spread of systemic risk between the banking and real sectors of the economy have been developed. The principles of coordination of macroprudential, monetary and fiscal policies in ensuring the processes of systemic risk regulation are formulated. The conceptual foundations for forming the macroprudential policy strategy of the National Bank of Ukraine are proposed.

Keywords: systemic risk, banking sector, banking crises, systemic transformation crisis, transmission mechanism of the systemic risk, macroprudential policy, sources of systemic risk, financial stability, systemic risk assessment methodology.

Підписано до друку 25.10.2018 р. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 1,9. Тираж 100 прим. Зам. №116

ОНЕУ, м. Одеса, вул. Преображенська, 8